

УДК 372.8.745

ТВОРЧА СПІВПРАЦЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТІВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА НАВЧАННЯ НАРОДНИМ РЕМЕСЛАМ

Наталія Кардаш

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
вул. Пирогова, 9, 01030 Київ, Україна*

Проаналізовано умови творчої співпраці викладача і студентів у навчально-виховному процесі. Розкрито особливості роботи викладача на практичних заняттях з народних художніх ремесел. Проаналізовано риси особистості викладача, необхідні для плідної співтворчості, а також вимоги до організації процесу навчання з метою найбільш повного творчого розвитку студентів.

Ключові слова: співтворчість, співпраця, взаємодія, консультант-наставник, народні художні ремесла, залікова творча робота.

Основою навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі є взаємодія викладача і студента. Саме від рівня співпраці тих, хто навчає, і тих, хто навчається, залежить коефіцієнт продуктивності й результативність усього навчального процесу. Зміни, які відбулися у системі вищої освіти, зокрема, перехід від адміністративно-репродуктивної педагогіки, суб'єкт-об'єктивної педагогічної парадигми до гуманістичної педагогіки співробітництва і співтворчості, суб'єкт-суб'єктивної парадигми, дали змогу переосмислити принципи навчання, утвердити роль студента у навчально-виховному процесі, перетворюючи його із пасивного спостерігача на активного учасника навчального процесу. О. Л. Балан стверджує, що дидактична взаємодія викладача і студентів є проявом оптимізації навчального процесу, яка "може і повинна сприяти реформам вищої освіти – демократизації, гуманізації та гуманітаризації навчального процесу" [1, с. 3]. Проте, незважаючи на усі проведені дослідження, пов'язані зі змінами існуючих стереотипів в організації навчально-виховного процесу та розвитку суспільства, досі актуальна проблема стосунків (співпраці, взаємодії, діалогу) викладача і студента.

Ми ставили за мету з'ясувати умови, шляхи і засоби поліпшення співпраці між викладачем і студентами під час вивчення народних художніх ремесел. Адже саме від викладача, його вміння організувати навчальний процес під час вивчення курсів з декоративно-ужиткового мистецтва залежить розвиток і становлення студента не тільки як всебічно розвиненої особистості, але і як майбутнього педагога – вчителя трудового навчання.

Упродовж останніх років предметом особливої уваги у педагогіці був феномен спілкування та взаємодії педагога і вихованця. Цій проблемі присвячено праці В. А. Кан-Калика, Ф. Н. Гоноболіна, Л. В. Кондрашової, С. В. Контратьєвої, Н. В. Кузьміної, В. О. Сластьоніна, Т. М. Ципіна та ін. Взаємодію викладача і студентів, умови їхньої співпраці та реалізації досліджують О. Л. Балан та С. М. Дмитрієва. Роль викладача у навчально-виховному процесі під час вивчення окремих курсів розкрито у багатьох дисертаційних роботах, предметом дослідження яких був процес підготовки фахівців у певній галузі. На жаль, у цих роботах викладача розглядають лише як додатковий елемент навчально-виховного процесу.

“Своєрідність співтворчості викладача і студентів у навчанні полягає в тому, що педагог має забезпечувати єдність діяльній та емоційній основ цього процесу” [3; с. 63]. Взаємоторчість виявляється у спільних діях (навчальних, пізнавальних, пошукових), коли педагог виступає як консультант-наставник, організовуючи різні форми співпраці. Співтворчість, як зазначає В. А. Кан-Калик, має виражений емоційний характер. Це виявляється у співпереживанні успіху чи неуспіху діяльності, у передбаченні її результатів. Звідси вимога до викладача – прагнути забезпечити успіх як найважливіший чинник мотивації діяльності студента [3].

Взаємодія і співпраця між викладачем і студентами характеризується як психологічними (особливості спілкування, середовище й умови роботи, розвиток емпатії, психологічний комфорт), так і педагогічними (рівень загальної культури та професійної підготовки педагога, засоби і методи, які застосовує у роботі) ознаками. Вона потребує ґрунтовного вивчення, зважаючи на нові умови її розвитку.

Особливістю навчальних курсів (“Практикум у навчальних майстернях”, “Декоративно-ужиткове мистецтво”, “Народні художні промисли”, “Художня обробка матеріалів”), які належать до групи спеціально-фахових (їх вивчають майбутні вчителі трудового навчання) є те, що їхній зміст передбачає не тільки набуття студентами теоретичних знань, але й оволодіння вміннями і навичками під час практичного виготовлення різноманітних ужиткових виробів. Характерною і важливою особливістю занять з художніх ремесел є і те, що саме на цих заняттях студенти мають змогу не тільки застосовувати творчі здібності під час виконання поставлених завдань, але і розвивати їх.

Найбільш вагомою є роль викладача під час практичних та індивідуальних занять. На заняттях з народних ремесел викладач є зразком для наслідування, оскільки не просто подає теоретичні відомості, а демонструє практичні прийоми роботи та операції.

Важливо, щоб на кожному занятті педагог не просто хотів навчити студентів певного виду народних художніх ремесел, але й зацікавлював і

стимулював їх до активної самостійної роботи. Адже без інтересу до роботи неможливий будь-який розвиток чи діяльність. Без насолоди від процесу праці та виробу, який виготовляється, студента важко залучати до практичної роботи. Крім того, завдання для практичних занять повинні містити елемент новизни та проблемності, потребуючи творчого підходу до їх виконання. В. Я. Ляудіс зазначає: “Розв’язання творчих навчально-професійних завдань із самого початку навчання створює об’єктивну основу співпраці, співтворчості всіх учасників навчального процесу і водночас створює могутній стимул для становлення індивідуальної саморегуляційної діяльності, що засвоюється, – мотив творчого досягнення” [4, с. 112]. З метою розвитку інтересу до декоративно-ужиткового мистецтва викладач повинен не тільки застосовувати різноманітні методи і засоби (екскурсії, демонстрації робіт, зустрічі із майстрами та творчими людьми, ілюстрації, періодичні видання тощо) для зацікавлення, але й бути відвертим, щирим, виявляти свій інтерес роботою та змістом курсу, який викладає (не те, що примусове проведення занять). Студент відчуває щирість і відвертість, що сприяє зменшенню психологічного бар’єру в спілкуванні між студентом і викладачем. Студент звертається до викладача за порадою, консультується. Спонукає студентів до співтворчості може лише викладач, як виснує С. М. Дмитрієва, якому притаманні такі риси, як гнучкість, критичність мислення, терпимість до невизначених ситуацій, готовність до нововведень, що дає змогу успішно протидіяти шаблонності, відсталості та рутині; виражена емоційна стабільність, упевненість у собі; незалежність у судженнях, сміливість і рішучість, доброзичливе ставлення до всіх членів студентської групи, готовність допомогти кожному тощо [2, с. 139].

Під час навчання різним видам народних ремесел викладач повинен активно залучати студентів до співпраці – обговорення творчих розробок різноманітних виробів.

Роботи своїх одноклассників студенти, як свідчить досвід та проведений експеримент, оцінюють відповідно до власних смаків та уподобань. Це часто призводить до необ’єктивних і невідповідних тверджень. З кожним наступним заняттям вони вчаться не тільки об’єктивно оцінювати чужі роботи, але одночасно контролювати якість виконання своїх, з повагою до чужої роботи обговорювати розроблені проекти, обґрунтовувати свою думку тощо.

Вивчення кожного виду народних художніх ремесел завершується заліковою творчою роботою (вишивки, бісерного рукоділля, плетіння гачком тощо).

Завдання для залікової роботи студенти обирають самостійно. Також самостійно вони розробляють орнаментальну композицію, вибирають матеріал, підбирають кольорову гаму для виготовлення залікового виробу.

Важлива увага звертається на те, щоб виріб, який розробляється, відповідав вимогам ергономіки, дизайну, естетики, а також був зручним у користуванні. Як свідчить практика, студенти дуже болісно реагують на критику їхніх розробок. Тому важливо розкрити перед ними усі можливі варіанти результату розробки, щоб кожен сам зробив висновок про доцільність чи непридатність власного проекту. Роль викладача у цьому разі консультативна. На цьому етапі викладач і студент – рівноправні партнери. Як зазначають науковці, “викладач повинен прагнути забезпечувати успіх як найважливіший чинник мотивації діяльності студента” [3, с. 66]. Це одна із найважливіших умов плідної творчої співпраці викладача і студентів. У процесі спільної творчої діяльності викладача і студентів у навчанні вирішуються предметно-практичні проблеми, розширюється сфера спілкування. “Взаємотворчість – це не просто відкритість і активно-позитивний тип ставлення викладача до студентів, це і здатність організовувати сумісну творчість через певну систему принципів, форм і засобів” [4, с. 65]. Важливо підтримати студента, дати корисну пораду, вказати шляхи вирішення проблеми.

У процесі обговорення залікових робіт викладач залучає всіх студентів висловлювати свої міркування, оцінювати та обґрунтовувати свою думку. Це дає змогу студентові побувати у ролі викладача і відчувати відповідальність за оцінювання чужої роботи.

Отже, як доводить С. М. Дмитрієва, успішною умовою організації співтворчості викладача і студентів є створення атмосфери взаємної поваги і моральної рівності учасників; трансформація психологічної позиції викладача із “носія” інформації на консультанта й організатора процесу навчання; зміна позиції студента з “учнівства” на “партнерство” [2, с. 142].

Специфіка співпраці викладача і студентів залежить від змісту навчально-пізнавального спрямування предмета, який вивчається. У процесі занять народними художніми ремеслами співпраця між педагогом та вихованцем має яскраво виражений характер. Досвід проведення занять з бісерного рукоділля засвідчує, що партнерська взаємодія сприяє духу творчої співпраці та впливає на результат підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

1. *Балан Л. О.* Дидактична взаємодія викладача і студента як фактор оптимізації процесу навчання: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 1994.

2. *Дмитрієва С. М.* Психологічні особливості співтворчості викладача і студентів: Дис. ... канд. психол. наук. К., 1996.

3. Кан-Калик В. А., Никандров Н. Д. Педагогическое творчество. М., 1990.

4. Формирование учебной деятельности студентов / Под ред. В. Я. Ляудис. М., 1989.

CREATIVE HIGHER SCHOOL INSTRUCTOR AND THE STUDENTS COOPERATION AS A CONDITION OF LEARNING FOLK-CRAFTS

Nataliya Kardash

*M. Drahomanov National Pedagogical University
Pyrohov Str., 9, UA-01030 Kyiv, Ukraine*

This article analyses conditions of creative cooperation between a higher school educator and students at the educational process. It shows special aspects of the educator's activity at the art folk-craft classes. It considers the instructor's personal traits, which contribute to the fruitful creative collaboration, and requirements to students' learning aimed at their creative development.

Key words: collaboration, cooperation, interaction, instructor-tutor, art folk-crafts, credit creative work.

Стаття надійшла до редколегії 22.04.2004
Прийнята до друку 14.10.2004